

ГРИГОРІЙ МАТВІЙОВИЧ СИВОКІНЬ

У ніч із 8 на 9 грудня 2014 р. обірвалося життя Григорія Матвійовича Сивоконя – відомого українського літературознавця, доктора філологічних наук, члена-кореспондента НАН України, головного наукового співробітника відділу теорії літератури Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України.

Григорій Матвійович Сивокінь народився 10 серпня 1931 р. у селищі Артемівка Чутівського району на Полтавщині. Вищу освіту здобув на філологічному факультеті (українське відділення) Харківського державного університету ім. О.М. Горького (1950–1955 рр.). З 1955 р. навчався на заочному відділенні аспірантури при кафедрі історії української літератури Харківського державного університету, а також працював у багатотиражній газеті “Харківський університет”. У червні 1957 р. був переведений на стаціонарне навчання в аспірантурі, яку закінчив 1959 р. У 1959–1960 рр. був старшим редактором Видавництва Харківського державного університету.

У листопаді 1960 р. Г. Сивокінь переїхав до Києва, працював редактором у Держлітвидав України, пізніше виконував обов'язки завідувача редакцією критики та літературознавства, із травня 1961 р. був старшим редактором цієї редакції. У квітні 1961 р. захистив кандидатську дисертацію на тему “Давні українські поетики”.

В Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України вчений працював із 1962 по 2011 р., 1983 року захистив докторську дисертацію “Взаємозумовленість поступального розвитку художньої літератури і читача”. З 1991 по 2003 р. очолював один із провідних відділів Інституту – відділ теорії літератури, а також 20 років наукову раду “Класична спадщина та сучасна художня література”. Крім того, багато років працював у складі спеціалізованої вченої ради Інституту літератури із захисту докторських дисертацій, тривалий час був заступником її голови.

Г. Сивокінь – автор близько 320 наукових та літературно-критичних публікацій, зокрема, і 11 монографій: “Давні українські поетики” (1960, 2001), “Життєва переконливість героя” (1965), “Художня література і читач” (1971), “Друге прочитання” (1972), “Визначеність таланту” (1978), “Динаміка новаторських шукань” (1980), “Одвічний діалог” (1984), “Від аналізу до прогнозу” (1990), “У вимірах сприймання” (2006) та ін. Був також автором і головним редактором колективних монографій “Нова епоха – новий герой” (1979), “Самототожність письменника” (1999).

Як критик, історик і теоретик літератури науковець мав високий міжнародний авторитет, неодноразово брав участь у роботі поважних наукових форумів за кордоном (США, Великобританія, Ізраїль, Польща, Росія) та в Україні (зокрема, у шести міжнародних конгресах українців).

З 1966 р. Г. Сивокінь був членом Національної спілки письменників України, лауреатом Премії НСПУ ім. акад. О.І. Білецького в галузі літературної критики (1988 р.), головою комісії із присудження цієї премії. Входить також до складу редколегій часописів “Дніпро”, “Вітчизна”, “Дивослово”, “Слово і Час”, “Науковий світ”, кількох літературознавчих періодичних збірників.

1997 р. за вагомих внесок у літературознавство Г. Сивоконю присвоєно звання “Заслужений діяч науки і техніки України”, 2001 р. нагороджено орденом “За заслуги” III ступеня.

Учений провадив широку науково-педагогічну роботу, читав лекції студентам філфаку Харківського університету (1956–1958 рр.), та в різні роки спецкурси з теорії літератури і сучасного літературного процесу (у Київському та Ужгородському університетах, у Кам'янець-Подільському, Тернопільському педінститутах), а також низку лекцій у Гарвардському університеті та у Школі україністики в Гантері (США), керував роботою дипломників, готував докторів і кандидатів наук.

З початку 1970-х рр. Г. Сивокінь зосередився на проблемі читача та рецепції художнього твору. Саме останній аспект – функціонування літератури в соціумі – визначив надалі професійні інтереси його як критика й науковця. Перу вченого належать численні конкретно-соціологічні літературознавчі дослідження, а також фундаментальна як на свій час праця “Одвічний діалог (Українська література і її читач від давнини до сьогодні)” (1984), в якій чи не вперше в українському літературознавстві було подано історію української літератури як історію її читача.

Постулюючи соціологічний метод дослідження літератури, Г. Сивокінь одним із перших порушив проблему масової літератури як важливого явища соціокультурної динаміки ХХ ст.

У 1990-х рр., коли відбувалася переоцінка спадщини радянського літературознавства й формувалися нові теоретико-методологічні підходи до літератури, дослідник не замкнувся в консервативному неприйнятті нового, а намагався розрізнити в новому справжнє і просто “модне”, штучно привнесене чи і псевдонове. Він відгукувався на нові підходи та ідеї, що видозмінювали українське літературознавство, не обмежував поля пошуків своїх аспірантів і водночас непримиренно ставився до підміни наукового аналізу реферативністю, а розсудливого наукового стилю – емоційністю та екстравагантністю. Наділений даром іронії, володіючи бездоганним відчуттям стилю, завжди був авторитетом для молодших науковців.

Співробітники Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України глибоко сумують із приводу смерті Григорія Матвійовича Сивоконя. Адже він був не лише висококваліфікованим фахівцем-літературознавцем, відомим науковцем, а й добрим другом, шанованим учителем і наставником, дорогою нам людиною. Теплі слова, влучні й дотепні жарти, доброзичливість, проникливий погляд та усміхнені очі Григорія Матвійовича відлунюють у наших серцях щемкими й водночас світлими спогадами про нього. Світла пам'ять видатному вченому та чудовій людині!

* * *

Відійшов за межі земного життя унікальний духовний світ – світ видатного вченого Григорія Сивоконя. Легкий у спілкуванні, товариський, завжди в доброму гуморі й хорошому настрої, він справляв враження щасливої людини, яка нічим особливо не переймається, живе більше в собі і для себе. Та не багато колег і друзів знало, як він насправді жив, від чого страждав і чого прагнув. Своє внутрішнє Я Григорій Матвійович делікатно захищав від надмірного “зазірання” переважно нарочитою іронією, жартом, дотепом намагаючись, не перекладати на інших свої негаразди і турботи. Насправді ж жив він болісно, у переживаннях за долю України (як не згадати його чи не щоденного перебування на Майдані під час Помаранчевої революції), за реноме української науки, за престиж українського слова та вітчизняного літературознавства. Григорій Сивоконь був особливо відповідальний за кожне вимовлене й написане ним слово до справжньої художньої літератури ставився побожно, любив Інститут літератури ім.Т.Г. Шевченка, де він попрацював майже півстоліття (з 1962 р.) і до останньої миті про нього згадував і розпитував. Гірко усвідомлювати що серед нас, нині суцільних, уже нема прекрасної людини і видатного вченого Григорія Сивоконя. Вічна йому пам'ять. Я вірю що його образ не зітре з нашої пам'яті невблаганний час.

*Микола Жулинський,
академік НАН України,
директор Інституту літератури
ім. Т.Г. Шевченка НАН України*

* * *

Коли помер друг, про що думаєш, що здатен висловити і чи є слова, чи можеш їх зібрати... За п'ятдесят літ – це ж стільки найщиріших розмов, зізнань і звірянь, скільки перехресних ідей і думок, щирих бесід із друзями, полемізувань, наукових сперечань. А скільки жартів, дотепів, застільних хохм і новотворів, до яких Гриць був такий удатний. *Лобурянт, Людина з великою Літрою, Є порох у порохівницях, тільки сиплеться.* А в далекі молоді літа, у час постійних громадських робіт: *Бригада кавуністичного труда* (розвантажували кавуни). В Одесі на захисті дисертації виступав простуджений, і професор І. Дузь щиро порадив гранчак горілки – і як рукою зніме. – *Не подузяю,* – сказав Гриша.

На чому зупинитися? Чим привертала його особистість, що захоплювало в ньому? Де оте суто сивоконівське, оте особливе – змішане грайливе й серйозне? Коли десять років очолював Комісію київських критиків і перетворив її на справжній дискусійний клуб, яким вона ні до, ні після ніколи не була? Коли, працюючи в тамті часи у відділі теорії соціалістичного реалізму, зумів знайти шляхи займатись науковими розробками, проблемою читача та зовсім не зачіпати того “основоположного методу”? Коли систематично і справно, як на службу, приходив на чоловічі “посиденьки” до редакції “Народної газети” і розважав, і веселив нашу аж ніяк не сумирну компанію, політикою не дуже переймався, але думав про кроки, і втрати, і тривоги України, сприймав їх разом з усіма як справжній патріот. А ще – і зараз бачу, як він талановито малював – робили стінгазету в Інституті, кожна з'ява якої ставала подією, а ще як грав на гітарі, а довкола всі ми молоді і співучі, як любив більярд, а найбільше любив великий теніс – згадую міцно збитого в напрасованій спортивній формі, як театральньо підносить руки, коли партнер щось там не так робив... І репліки на засіданнях редколегії нашої “Історії української літератури” в 12 томах; в останні роки він не виступав розгорнуто, але був, як завжди й у всьому, відповідальним.

Кажу зараз те, що приходиться на пам'ять, згадую сумбурно. А він же був од Бога критик, ми тоді часто виступали зі статтями і, звичайно ж, обмінювалися думками, були в нас і точки, в яких ми завжди розходилися. Та я завжди казав йому, що люблю його огляди книжок – тих, що *на середній полиці скраю* (його термін), або “Чи любимо ми негативних героїв?” “Поки ваде папах”. А його перша книжка “Давні українські поетики”, що надовго припала до вподоби давникам, його “Одвічний діалог”, його розвідки про Тудора, В. Земляка, особливо про Євгена Маланюка – останньою він так пишався.

...Останні роки, життя в Полтаві, на батьківщині, біля старшого брата. На мої телефонні дзвінки завжди чув: “Я такий радий, Віталію, що ти подзвонив, я такий радий...” – повторював багато разів. На той, хоч коли наглий, час я потрапив до лікарні і не був у Полтаві. Пробач, друже. Пробач. Дякую, що ми з тобою були в цьому житті пліч-о-пліч.

Віталій Дончик, академік НАН України

***

Г.М. Сивокінь був другим опонентом під час захисту моєї кандидатської дисертації “Українське віршування кінця XVI – початку XVII ст.” (1982), під його редакцією вийшла моя монографія “Українська драматургія XVII–XVIII ст.” (2005). О.В. Мишанич інколи жартував, що Григорій Матвійович зрадив медієвістику. Проте вже ці два факти свідчать про протилежне: він був і залишався давником, ученим, який ніколи не забував, що розпочинав свій науковий шлях “Давніми українськими поетиками” (1960), зважився на перевидання цієї монографії в 2001 р. Мені здається, навіть тема докторської дисертації Григорія Матвійовича, присвячена проблемі читача, могла бути навіть рядками книжних віршів кінця XVI – початку XVII ст. – згадаймо рядки Герасима Смотрицького “Всякого чина православный читателю...” чи Даміана Наливайка “Даруй ми то прочитати и учинити...” або “Чителникови ласкавому, тот лист належить злещи тому...” Він, я бурсак XVII ст. володів дотепом (концептом), умів цінувати народний гумор – не даремно пам’ятав усі блискучі висловлювання своєї бабусі Ольги Титівни, був своєрідним полігістором – добре співав, грав на гітарі, малював. 9 грудня не стало людини бароко – талановитої, суперечливої, людини, що сумнівалася в собі, яка могла пишатися собою і картати себе за слабкості.

*Микола Сулима,
член-кореспондент НАН України,
заступник директора Інституту літератури
ім. Т.Г. Шевченка НАН України*

***

Прошу прийняти найщиріші співчуття у зв’язку з упокоєнням ветерана національної літературознавчої науки, члена-кореспондента Національної Академії наук України д-ра Григорія Сивокона. Харків’яни завжди вважали його за свого земляка, пам’ятаючи про роки навчання Григорія Матвійовича на філологічному факультеті Харківського державного університету. Підготована в нашому місті праця Григорія Сивокона “Давні українські поетики” (1960) стала помітною віхою у становленні сучасного погляду на барокову добу в історії нашої культури, про що свідчить перевидання цієї монографії 2001 р. Дружнє, відкрите ставлення спочилого до оточення, його патріотичні переконання, турбота про молодшу генерацію науковців позначали повсякчасну динамічну присутність Григорія Сивокона в науковому житті України. Хай наша молитва за спокій душі спочилого стане скромною відплатою за його активне життєве служіння. Вічна йому пам’ять.

*Ігор Ісіченко,
архієпископ Харківський і Полтавський,
доктор філологічних наук*

***

Філологи Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна із глибоким сумом дізналися про смерть відомого українського літературознавця випускника нашого навчального закладу Григорія Матвійовича Сивокона. Григорій Матвійович назавжди залишиться в нашій пам’яті як виданий науковець, патріот, яскрава особистість. Протягом багатьох років він підтримував тісні зв’язки з Харківським університетом. Був нам добрим порадиником і вірним другом. Висловлюємо щирі співчуття колегам, друзям, рідним, близьким Григорія Матвійовича. Вічна йому пам’ять.

Декан філологічного факультету Ю.М. Безхутрий

***

Вельмишановний Миколо Григоровичу! Вельмишановні колеги! Ми всі, викладачі кафедри української літератури і компаративістики Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького із глибоким сумом і болем сприйняли звістку про кончину відомого вченого-літературознавця Григорія Сивокона. Багато хто з нас відчував щодо себе прихильне, дружнє, доброзичливе ставлення незабутнього Григорія Матвійовича. Щиро співчуваємо Вам у зв’язку з такою непоправною утратою шанованого колеги, мудрого наставника, Людини світлої душі. Хай буде Григорові Матвійовичу земля пухом і Царство Небесне.

Від колективу кафедри – завідувач Володимир Поліщук.

***

Від імені філологів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника висловлюємо співчуття у зв’язку зі смертю Григорія Матвійовича Сивокона.

Ми пам’ятатимемо Григорія Матвійовича – знаного українського літературознавця, теоретика літератури, доктора філологічних наук, члена-кореспондента НАН України – як справжнього фахівця, чуйну людину, до якої завжди можна було звернутися за порадою. Він мав добрі стосунки з викладачами-словесниками нашого університету, за що ми йому щиро вдячні

Вічна Вам пам’ять, дорогий Григорові Матвійовичу!

*Степан Хороб, завідувач кафедри української літератури, професор
Ігор Козлик, завідувач кафедри світової літератури і порівняльного літературознавства*